

that took place synchronously with the European processes of the development of statehood and self-government.

Further historical development of interaction between local public authorities throughout the Ukrainian lands depended on local self-government development and its essence: either strengthening of municipalism in Cossack time, a period of national liberation movements, or its weakening when the Ukrainian lands were a part of foreign countries.

Therefore during the Liberation war of Ukrainian people control system consisted of three stages. The local administration was carried out by regimental and sotnic governments, as well as elected persons in cities and villages.

In the first half of the nineteenth century the system of provincial administration consisted of the Governor, the provincial government and provincial agencies of fiscal chamber, recruits, police, court and other bodies, subordinated to the Governor.

The Soviet period of legal regulation development based on the principles of councils sovereignty and democratic centralism. The elaboration of modern legal principles of cooperation between local state administrations and local self-government bodies should be based on historical models of their coexistence and collaboration.

Key words: bodies of local self-government; local state administrations; administrative reform.

Стаття надійшла 16 лютого 2016 р.

УДК 340.132

Н. В. Федіна

НАЦІОНАЛЬНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ЕТАПІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВЕ СПІВТОВАРИСТВО

Визначено, що Конституція України закріпила невідчужуваність і непорушність прав і свобод людини, їх недоторканність, невичерпність та забезпеченість з боку держави. Саме в цьому аспекті досліджено історію виникнення і розвитку ідей та поглядів на свободу людини. Зауважено на свободи людини, їх гарантії, розвиток демократії права, законність, справедливість. Встановлено, що для сучасних політико-правових знань ідеї і концепції минулого важливу роль виконують аргументи та теоретичні передумови подальшого їх розвитку.

Ключові слова: Конституція України, право, свобода, людина, демократія, держава, законність, справедливість, політико-правові знання, концепція.

Постановка проблеми. У сучасному світі однією з найважливіших складових публічного управління є права людини, оскільки саме в цій сфері сформовано ефективний механізм імплементації через низку міжнародних договорів універсального та регіонального характеру, ратифікованих більшістю країн, і через систему контрольних та правоохоронних органів, а також правозахисних організацій. У широкому розумінні права людини – це невід’ємні властивості, природні можливості розвитку, які визначають міру людської свободи, оскільки права людини – це надто складне, багатоаспектне, філософське, етичне, політологічне й правове поняття. Водночас права людини – наукова категорія, що характеризує правовий статус людини щодо держави, її інститутів, посадових осіб, міжурядових та міжнародних організацій, політичних груп, можливості та здатності людини в економічній, соціальній, політичній і культурній сферах.

Стан дослідження. Дослідженню актуальної теми прав і свобод людини присвятили свої праці відомі вчені, а саме: Р. Г. Андюгін, Н. М. Оніщенко, І. Я. Вдовиченко, В. О. Веклич, В. Я. Крижанівський, П. Я. Рабінович, Л. М. Демко, А. М. Колодій, Ю. Ю. Білас, А. Ю. Олійник та інші. Зусиллями цих та інших учених за останні 10 років в Україні сформована нормативно-правова основа діяльності держави у сфері прав і свобод людини.

Метою статті є визначення на основі аналізу наукової літератури невідчужуваності та непорушності прав людини, їх недоторканність, невичерпність та забезпеченість з боку держави. Важливими є не лише права людини, але й їхні гарантії, розвиток демократії права, законності, справедливості.

Виклад основних положень. Проблема прав людини сьогодні надзвичайно актуальна. Якщо раніше відносини у сфері реалізації, охорони й захисту прав людини регулювалися здебільшого внутрішньодержавним правом, то зараз вони стали повноцінним об’єктом «опіки» міжнародного права. Це неминуче пов’язано з інтенсифікацією й ускладненням контактів між відповідними нормами міжнародного й національного права. Тому кожна держава повинна створити ефективні юридичні механізми опосередкування таких контактів, а, відповідно, й реалізації взятих на себе міжнародно-правових зобов’язань щодо прав людини. Загальна мета дослідження формалізації інституту прав людини потребувала визначення завдань аналізу цієї проблеми через такі напрями: по-перше, аналіз історико-теоретичних засад формування та розвитку інституту прав людини у межах національної держави і наддержавних утворень; по-друге, визначення історичних тенденцій формування правової основи вшанування прав

людини й основних свобод як базових засад діяльності міжнародних організацій; по-третє, характеристики сфери забезпечення прав людини в межах сучасного цивілізаційного процесу як об'єкта публічної діяльності, з'ясування системи та повноважень складових системи прав і свобод людини; по-четверте, систематизації європейського досвіду раціоналізації публічного управління через імплементацію прав людини в принципи і напрями діяльності ЄС з використанням сучасної методології наукового дослідження, що спрямована на систематизацію досвіду спільного доробку країн-членів ЄС; по-п'яте, аналізу дефініцій суб'єктів публічних відносин у системі вшанування прав людини через завдання, цілі, принципи, компетенції інститутів ЄС, а також з'ясування місця принципів прав людини в європейській правовій системі; по-шосте, установлення напрямів реалізації принципу вшанування прав людини в межах ЄС у системі права національної державі (на прикладі України).

Сталий досвід міжнаціонального співробітництва в системі забезпечення прав і основних свобод людини переконливо доводить, що в умовах сьогодення повна заміна внутрішньодержавного регулювання правового становища людини міжнародно-правовими нормами навряд чи досяжна. Вичерпна й виняткова регламентація прав людини міжнародним правом сьогодні неможлива через розбіжності, що зберігаються в підходах країн до проблеми визначення їх сутності та змісту. Крім того, механізм функціонування міжнародного права не може забезпечити фізичним особам можливість реалізовувати в повному обсязі їх права. Доти, доки існує державність і інститут громадянства, захист прав особи в тому чи іншому обсязі обов'язково буде встановлювати публічно-правові відносини між державою та людиною.

Важливо також урахувати, що основне призначення міжнародного права полягає не в підпорядкуванні внутрішнього життя країни наднаціональним правовим механізмам, а у формуванні оптимальних міжнародних умов для національного розвитку. Відповідно, головна мета угод, договорів та інших міжнародних актів у системі забезпечення прав людини полягає не в дублюванні національного законодавства, а у встановленні чітких загальних стандартів діяльності держав, у забезпеченні їх усебічного визнання й однакового застосування. З появою кожної нової норми міжнародного права виникають два види різнорівневих правовідносин. По-перше, правовідносини між суб'єктами міжнародного права щодо встановлених прав і обов'язків регулюються безпосередньо міжнародним правом. По-друге, правовідносини між відповідними органами держав з приводу виконання міжнародно-правових зобов'язань, що випливають з такої норми й регулюються національним правом.

Досвід політичних трансформацій в Європі доводить, що формування сталих систем державного (публічного) управління значно посилюється саме за рахунок імплементації гуманізаційного чинника. Однією з найважливіших проблем сучасного суспільного розвитку є питання взаємовідносин держави і громадянина через формування ефективних національних та міжнародних інструментів захисту прав людини, адже наявність чи відсутність основних прав і свобод людини і громадянина є найвиразнішим показником ступеня розвитку громадянського суспільства, побудови правової держави [1, с. 42–48]. Забезпечення прав людини визначає розвиток більшості країн на шляху політичної демократії, економічного прогресу та співробітництва, є одним із визначальних завдань процесу реформування українського суспільства, що набуває особливого значення в контексті європейської інтеграції України. Прагнення української держави стати повноправним членом світового співтовариства спрямовує зусилля органів державної влади на зміщення напрямів діяльності влади з метою першочергового забезпечення гармонізації міжнародних стандартів дотримання прав людини та національних правових норм.

На сучасному етапі державотворення входження України у світове співтовариство й демократичні зміни всередині країни вимагають принципово нового ставлення до інституту прав людини. Водночас змінюється ставлення держави до загальноновизнаних положень міжнародного права щодо прав людини. Зокрема після здобуття членства України в Раді Європи у 1995 р. норми європейського права активно впливають на національну правову систему і вона здобуває якісно новий рівень, в українському суспільстві формуються, хоча й повільно, демократична правосвідомість і система правовідносин, заснованих на ідеях забезпечення людської гідності, визнання й захисту основних прав особи, пріоритету загальнолюдських цінностей.

Процес імплементації норм міжнародного права в національне законодавство України має певні особливості: не кожний міжнародний договір, підписаний від імені України, є частиною її законодавства, а лише такий, який ратифікований у встановленому порядку Верховною Радою України. Водночас слід мати на увазі, що ні міжнародне право, ні законодавство України не вимагає обов'язкової ратифікації усіх договорів. Деякі договори можуть набирати чинності з моменту підписання, приєднання, затвердження тощо. В таких випадках на підставі договору виникають міжнародні права та обов'язки держави, але його норми не включаються до національного законодавства; у правозастосовній діяльності допускається тлумачення положень національного законодавства на підставі норм відповідних міжнарод-

них договорів, але не допускається тлумачення положень міжнародних договорів на підставі актів національного законодавства, навіть прийнятих і на їх виконання; у разі застосування інкорпорації, коли відповідно до міжнародного договору приймається акт національного законодавства, як правило, застосовуються норми останнього, незважаючи на те, що норми міжнародного договору не втрачають своєї чинності; при колізії норм міжнародного права та діють норми КУ. Крім того, відповідно до ч. 2 ст. 9 КУ укладення міжнародних договорів, які суперечать КУ, можливе лише після внесення відповідних змін до КУ. Цією нормою КУ не лише усуває існуючі колізії з міжнародними договорами, а й унеможливує виникнення таких колізій у майбутньому, під час укладення міжнародних договорів; у випадках, коли міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, застосовуються правила міжнародного договору.

О. Ю. Баліцька констатує, що в Україні на конституційному рівні ще не створено ефективного імплементаційного механізму, потрібного для забезпечення виконання нею своїх міжнародно-правових зобов'язань [2, с. 6–7].

Отже, порядок імплементації міжнародних норм визначається нормами національного права. Відтак у вітчизняній правовій системі треба створити дієвий механізм імплементації й умови для забезпечення реалізації та фактичного використання норм міжнародного права у різних галузях права України. На сучасному етапі ця проблема частково вирішується Віденською конвенцією про право міжнародних договорів, відповідно до якої держави не мають права посилати на внутрішнє законодавство для виправлення міжнародного договору. Проблема вирішується частково тому, що стосується лише міжнародних договорів. А міжнародне право складається не тільки з міжнародних договорів, а й звичаєвих норм, резолюцій міжнародних організацій, інших джерел.

У кожній державі це питання вирішується по-різному. Тому на практиці всі демократичні держави закріплюють принцип пріоритету міжнародного права у своїх конституціях (наприклад, ст. 10 Конституції Італії, п. 1 ст. 96 Конституції Іспанії тощо). Відтак ст. 55 Конституції Франції встановлює, що міжнародні договори і угоди, належно ратифіковані або прийняті, перевищують силу внутрішніх законів з моменту опублікування.

Крім того, в преамбулі Конституції проголошується, що Франція, «вірна своїм традиціям, бере до уваги положення міжнародного публічного права».

Так конституція визначає ставлення до міжнародних договорів і до інших джерел міжнародного права, визначаючи пріоритет перших і «беручи до уваги» останні.

У вітчизняній літературі А. Гаведовський, дослідивши теоретичні та практичні аспекти імплементації, переконливо довів переваги й доцільність її застосування як окремої концепції. За його визначенням, імплементація означає цілеспрямовану організаційно-правову діяльність держав, яка здійснюється індивідуально, колективно або в межах міжнародних організацій з метою своєчасної, всебічної і повної реалізації зобов'язань, прийнятих ними відповідно до міжнародного права. Отже, за А. Гаведовським, імплементація передбачає забезпечення здійснення норм міжнародного права і на міжнародному, і на внутрішньодержавному рівнях усіма доступними й легальними для держав засобами: «Імплементація норм міжнародного права дуже часто неможлива без додаткових заходів правового характеру, які вживаються суб'єктами міжнародного права на міжнародному, національному рівнях або послідовно на тому й іншому» [3, с. 53].

Дослідження зазначеного питання для правотворчої діяльності є актуальним, доцільним і вбачається у тому, що його висновки щодо забезпечення відповідності норм національного права нормам згадуваних договорів (зокрема Конвенції) зможуть посприяти удосконаленню імплементаційного законодавчого процесу.

1. Аналіз особливостей національної імплементації міжнародних договорів про права людини вказують на необхідність розширення змісту поняття «національної імплементації норм міжнародного права», під якою пропонуємо розуміти процес юридичного опосередковування реалізації норм міжнародного права на території держави, здійснюваний шляхом не лише правотворчої та організаційно-виконавчої, але й правозастосовної та правотлумачної діяльності державних органів.

2. Дослідження статусу міжнародних договорів у державі, визначення їх юридичної сили на основі конституційної практики держав свідчить, що конституційне формулювання про входження міжнародних договорів до складу саме національного законодавства, а не правової системи логічно потребує більш точного визначення статусу міжнародного договору, та, відповідно, вимагає розширення змісту поняття «національне законодавство», причому так, аби розуміти під ним систему усіх джерел права цієї держави. Таке розуміння системи законодавства дає змогу порівнювати юридичну силу відповідних норм міжнародних договорів.

3. Аналізуючи питання щодо відповідності національного законодавства положенням Європейської Конвенції з прав людини, було

встановлено таке: існує суперечність між нормами національного права і Віденської Конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. З метою усунення колізії міжнародного права і національного запобігання порушенням Конвенції в подальшому необхідно увідповіднити національне законодавство держави до положень Конвенції. Реалізація вказаних пропозицій буде сприяти вдосконаленню законодавства і судової практики щодо забезпечення виконання на національному рівні міжнародно-правових зобов'язань держави у галузі прав людини (насамперед Конвенції про захист прав і основних свобод людини) [4, с. 45–46].

Ефективність імплементації норм міжнародного права в середині держави залежить від організаційно-правових заходів, що становлять зміст механізму імплементації, метою якого є досягнення цілей норм міжнародного права.

Сьогодні у вітчизняній літературі немає єдиного погляду щодо внутрішньодержавних способів імплементації норм міжнародного права та чітких критеріїв відмежування їх один від одного, а отже, й чітко визначеної систематизації способів імплементації міжнародно-правових норм.

Віддаючи перевагу одним і заперечуючи інші, автори виходять із власних переконань та прихильностей.

Тож способи імплементації загалом можна визначити як спеціальні напрями діяльності органів державної влади, що здійснюються з метою виконання міжнародно-правових норм. Способи імплементації застосовуються в кожному конкретному випадку уповноваженими на це органами законодавчої чи судової влади щодо окремих норм і їхньої сукупності. Тобто можна навіть говорити про те, що способи імплементації – це заходи, що їх органи державної влади вживають з метою реалізації конституційних гарантій імплементації норм міжнародного права.

Внутрішньодержавна імплементація не здійснюється самочинно чи довільно, за фактом наявності конституційних гарантій щодо імплементації норм міжнародного права.

З опублікуванням і набранням чинності міжнародними договорами їхні норми, виконання зобов'язань за якими може бути досягнуто без додаткових організаційно-правових заходів центральних органів державної влади, набувають значення норм внутрішнього права й застосовуються судами та іншими органами державної влади.

Ми вважаємо, що у правовій системі треба створити дієвий механізм імплементації й умови для забезпечення реалізації та фактичного використання норм міжнародного права України. На практиці

держави мають свободу вибору засобів, за допомогою яких виконання норм міжнародних договорів повинно забезпечуватися внутрішнім законодавством.

Регуляторні акти, що діють у Європейському співтоваристві, є винятком, адже держави-члени відмовилися від будь-якої процедури імплементації, визнаючи пряму дію актів, що офіційно публікуються Європейським співтовариством відповідно до ст. 189 Римського договору (Договір про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) (Римський договір)) від 25 березня 1957 р. про створення Європейського співтовариства. Відхилення від права є настільки незвичним, що держави дуже часто намагаються повернутися до практики опублікування договорів відповідно до національного законодавства.

Однак Європейський суд у Люксембурзі не підтримав такої практики, засудивши будь-які затримки щодо прийняття документів про перенесення європейських директив у національне право. Про те, що похідні міжнародно-правові норми прямої дії запроваджуються у внутрішньодержавний правопорядок без застосування будь-яких внутрішніх заходів, зазначено в рішенні від 1968 р. Європейського суду [5, с. 23–24].

О. М. Руднева у своїй дисертації запропонувала дефініцію «міжнародні стандарти прав і свобод людини», під якими розуміється вся система основоположних прав і свобод людини, а також фундаментальних загальносоціальних принципів, що мають універсальний та загальний характер, є єдиними для усіх держав, що приєдналися до відповідного міжнародного акта з прав людини (у разі, якщо останній є джерелом їх закріплення), і мають однаковий ступінь імперативності незалежно від того, у якій державі вони застосовуються.

Міжнародні стандарти прав людини здійснюють вплив на законодавчу, судову та іншу правозастосовну практику. Власне, вплив на законодавчу практику виявляється шляхом: прямого закріплення міжнародних стандартів у нормативно-правових текстах; оцінки внутрішньодержавного законодавства на предмет його відповідності міжнародним прав людини; забезпечення відповідності законодавчого процесу міжнародним стандартам забезпечення прав людини. Свій вплив на судову та іншу правозастосовну практику здійснюється через: безпосереднє звернення суб'єкта правозастосування до міжнародних стандартів прав людини під час розгляду конкретної життєвої ситуації, що потребує правового регулювання; оцінку застосованого припису національного законодавства на предмет його відповідності міжнародним стандартам прав людини; тлумачення приписів національного законо-

давства у світлі міжнародних прав людини; здійснення правозастосовної діяльності згідно з основними вимогами, що висувають міжнародні стандарти прав людини [6, с. 7].

Міжнародні стандарти прав людини становлять універсальні принципи права та норми загального характеру, які, своєю чергою, класифікуються на:

- 1) міжнародні стандарти-принципи права;
- 2) міжнародні стандарти-норми прав людини. Як міжнародні стандарти-принципи права розглядаються принципи верховенства права, рівності, справедливості, принцип пріоритету прав людини, їх поваги і захисту, принцип демократизму.

До міжнародних стандартів-норм прав людини належать ті права і свободи, які закріплені в системі міжнародно-правових договорів з прав людини, що свідчать про їх безумовне визнання усією світовою спільнотою, та дотримання яких є міжнародно-правовим обов'язком держав [6, с. 14].

Загальновідомо, що не всі акти у сфері прав людини, що приймаються міжнародними організаціями, є правовими документами – доволі часто вони мають лише політичний характер, однак завдяки морально-політичному авторитету організацій, що їх розробляють (Рада Європи, ЄС, ОБСЄ), держави дослухаються до їх положень, хоча вони їх юридично і не зобов'язують. Ця ситуація спричинила проблему створення дієвих міжнародних контрольних механізмів. Оскільки такі механізми здатні інколи приймати обов'язкові до виконання державами рішення, які, як засвідчує історія, можуть виявитися необ'єктивними чи упередженими, то ця ситуація зумовлює проблему забезпечення державного суверенітету країни, що є членом міжнародної організації [7, с. 81–82].

З розглянутого питання можна зробити висновок, що імплементацією є цілеспрямована організаційно-правову діяльність держав, яка здійснюється індивідуально, колективно або в межах міжнародних організацій з метою своєчасної, всебічної та повної реалізації зобов'язань, прийнятих ними відповідно до міжнародного права. Імплементация міжнародних стандартів є позитивним процесом для українського законодавства.

Висновки. Загальновизнано, що права людини – це такий правовий інститут загальнолюдських цінностей, для якого характерне встановлення єдиних міжнародно-правових стандартів. Сьогодні у світі існує багато інститутів і механізмів, спрямованих на захист прав людини, але права особистості часто порушуються, а способи їх захисту не завжди ефективні.

Саме тому актуалізується завдання як удосконалення вже наявних методів і засобів, так і створення нових інститутів, що гарантують і забезпечують дотримання прав людини. Саме тому надзвичайно важливим напрямом становлення сучасної моделі публічного управління є, по-перше, напрацювання сучасної парадигми управління, що уособлює теоретико-методологічну та історико-правову складові імплементації концепції прав людини в публічно-правові відносини; по-друге, реалізація європейських принципів публічно-управлінської діяльності в контексті реалізації права людини на добре управління (good governance). Напрямами подальших наукових розвідок з цієї тематики мають бути такі: формування національної системи публічного адміністрування в умовах реалізації європейських стандартів забезпечення прав людини; забезпечення права на місцеве самоврядування громадян України в контексті європеїзації публічного управління; конституційно-правові засади формалізації прав людини в системі публічно-правових відносин.

1. Добрянський С. П. Хартія Європейського Союзу про основні права як втілення здобутків загальної теорії прав людини / С. П. Добрянський // Бюл. Мін-ва юстиції України. – 2003. – № 5. – С. 42–48.

2. Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез II Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2013. – С. 6–7.

3. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права / А. С. Гавердовский. – К.: Вища школа, 1980. – С. 53.

4. Загорська М. До питання про імплементацію міжнародних договорів щодо прав людини в національне законодавство / М. Загорська, Л. М. Дешко // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти: збірник тез доповідей за матеріалами I Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (8–9 грудня 2006 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2006. – 336 с.

5. Плавич В. П. Імплементация норм і принципів сучасного міжнародного права у внутрішнє право (порівняльно-правові аспекти) / В. П. Плавич // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. – Вип. 60. – С. 23–24.

6. Руднева О. М. Міжнародні стандарти прав людини та їх роль в розвитку правової системи України: теоретична характеристика: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук / О. М. Руднева. – Х., 2011. – С. 14.

7. Битяк Ю. Права і свободи людини в умовах глобалізації / Ю. Битяк, І. Яковюк // Філософія права і загальна теорія права. – 2013. – № 2. – С. 81–82.

Федина Н. В. Национальная имплементация прав человека на этапе интеграции Украины в мировое сообщество

Определено, что Конституция Украины закрепила неотчуждаемость и нерушимость прав и свобод человека, их неприкосновенность, неисчерпаемость и обеспеченность со стороны государства. Именно в этом аспекте исследовано историю возникновения и развития идей и взглядов на свободу человека.

Обращено внимание на свободу человека, их гарантии, развитии демократии, права, законности, справедливости. Установлено, что для современных политико-правовых знаний идеи и концепции прошлого играют важную роль аргументы и теоретические предпосылки дальнейшего их развития.

Ключевые слова: Конституция Украины, право, свобода, человек, демократия, государство, законность, справедливость, политико-правовые знания, концепция.

Fedina N. V. National implementation of human rights on the stage of integration of Ukraine into the world community

Relevance of the research is caused by the rights proclaimed and guaranteed by the state being a central institute of the constitutional law, index of the level of democracy and building of civil society in a legal state, whose legal system is based on the principles of humanity and priority of human values. The Constitution of Ukraine proclaimed a large number of human rights. They are considered as the achievements of world civilization.

But the world is changing; gradually the social relations come up to a new level. New needs require new measures for their implementation. The science opens new opportunities to the individual. New needs require new measures for their implementation.

Since the human rights is the phenomena that are constantly changing in terms of integration and civilization processes, so the problems caused by the possibilities of biotechnology become more and more popular today and require ethical and legal assessment, changes in sustainable Institute of Human Rights. The state of rapid and uncontrolled development of the science demonstrates the need for building of restraining factors. This is timely establishment of the legal frameworks for the possible researches using humans, its tissues, organs, etc.; it can prevent negative phenomena that can destroy individuality, non-man-making and a man himself as a whole. The relevance of the research of human rights of new generation is caused by the need to minimize the risks of adverse impact on the human body providing the appropriate safeguards to protect the human body from the harmful effects. Such problems today are designed to solve not only within the jurisprudence but also with religion, bioenergy, medicine, philosophy. At the modern stage it is necessary not only to solve them by means of legal regulations but also to study them primarily.

Key words: right, human, democracy, state, humanity, society, civilization.

Стаття надійшла 16 лютого 2016 р.